

ФІЛОСОФСЬКІ НАУКИ

Гончарова І.П.

аспірант,

Науковий керівник: Куліченко В.В.

кандидат філософських наук, доцент,

завідувач кафедри філософії,

Одеський національний морський університет

ЛЕГІТИМІЗАЦІЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ЕТИКИ СУЧАСНОГО НАУКОВЦЯ

Поява загальних положень етики науковця сягає своїм корінням античних часів, коли наука синкретично впліталась в філософію. Її легітимізація відбувається за допомогою демонстрації власного прикладу. Так, етика поведінки Сократа не дає йому можливості скористатися спробою уникнути покарання. Випиваючи цикуту він демонструє необхідність дотримуватися певних правил поведінки і нести відповідальність за наслідки своєї діяльності. Дана вимога посідає вагоме місце в «Етичному кодексі ученого України». Де в загальних принципах зазначено: «Учений несе моральну відповідальність за наслідки своєї діяльності, що можуть впливати на розвиток людства або природи» [1, с. 1]. Вагоме етичне положення що згодом знаходить відбиток в кодексі науковця – прагнення до істини, озвучено Аристотелем в його відомому вигуку: «Платон мені друг, але істина дорожча». В сучасній професійній етиці досягнення істини визнається «найвищою нагородою вченого», а її пізнання – «основною мотивацією діяльності» науковця [1, с. 2]. В етичному кодексі знаходимо положення про неприпустимість привласнення і використання результатів діяльності інших. Коріння легітимності цього положення походить із добродетності – чесноти, якій надавали багато значення Сенека та Платон.

У Середньовіччі, навчальні заклади розташовувались при церквах і етика науковця спиралась на релігійну мораль. Разом з тим, сама природа втрутилась в те, щоб було переглянуто співвідношення науки та релігії, і почали шукати згоди щодо діалогу між двома впливовими напрямками. Таким чином, очевидні факти: не співпадіння реального спостереження фаз луни, сонцестояння тощо з календарними математичними розрахунками, привернули до себе увагу суспільства і призвели до зміни картини світу, запропонованої і підтримуваної науковцями (М. Коперник, Г. Галілей, Дж. Бруно та ін.), з чим погодилась і Церква. З точки зору сучасної етики: будь-який «учений має усвідомлювати що ефективність його діяльності оцінює суспільство» [1, с. 1]. Тож, не можна скидати з рахунку, у формуванні етики науковця, і суспільний чинник.

Гуманізм епохи Відродження додав до етики науковця моральне правило «...обґрунтовувати, але не нав'язувати ... своє наукове бачення проблеми» [1, с. 1], не заважати вільно висловлювати свою думку тощо. Просвітницький дух радив максимально поширювати результати своїх наукових досліджень, що теж відбилось в етичних правилах. Разом з тим, техногенна цивілізація усвідомила катастрофічні наслідки, до яких може призвести безконтрольна наукова діяльність та гонитва за прогресом. Саме кінець XIX – початок XX ст., коли наукова діяльність стає професійною, масово легалізуються та легітимізуються етичні правила, устами, кодекси, статuti професійної етики вченого. Приймається ряд конвенцій і моральних правил щодо окреслення меж діяльності науковця, його поведінки та етики наукових

досліджень. Легітимізуючими чинниками етики науковця стають суспільна свідомість та необхідність самозбереження людства.

Нової небезпеки принесли інформаційні війни XXI ст. Маніпуляції фактами, викривленими даними, використання образу науковця-дослідника з метою надати ваги недостовірній інформації, в рекламах товару сумнівної якості, замовних статистиках тощо, змусили поставити під сумнів ступень легітимності ряду етичних положень як діяльності самого науковця, так і результатів його дослідження. Такі важливі моральні чинники, як неупередженість, об'єктивність, відкриття істини, відповідальність за наслідки наукової діяльності тощо, стали заложниками корупції, упередженості, власних інтересів чи інтересів олігархічних груп. Плагіат перестав розглядатись як аморальність, а сам імідж науковця звівся до зовнішньої форми наповненої замовним змістом. Говорячи про науку в Україні UIF (Український інститут майбутнього) порівнює її з декоративною формою одягу: «Іноді вона нагадує краватку чи метелик: декоративний елемент гардеробу, що не додає власнику ні тепла, ні комфорту, і який одягається суто з пристойності» [6]. За таких умов, професійна етика науковця конче потребує набуття позитивного іміджу для підвищення рівня своєї легітимності. Шляхом популяризації моральних вимог стосовно професійної діяльності що суттєво підвищує їх сприйняття фахівцями в різних галузях. Певну роль щодо «підвищення престижності наукової та науково-технічної діяльності, підтримку та заохочення молодих вчених», підтримки «пріоритетних напрямків та цільових програм» тощо, законодавством України покладено на Державу [5, с. 3]. Разом з тим, кроки щодо втілення запропонованої реформи в області науки робляться дуже повільні, іноді лише ілюзорні. Так, результати дослідження UIF свідчать про те, що «наука в Україні утримується на суто статистичному рівні 0,16 % ...», а «хвиля реформ, яка піднялася в пост революційний період із 2014 по 2017 роки, зачепила наукову сферу лише побіжно» [6].

Нові підводні камені спіткали легітимізацію професійної етики науковця з популяризацією псевдо демократії, яку доволі часто використовують як зовнішню оболонку для надання легітимності тим чи іншим діям та рішенням. Втім, відсутність довіри до результатів подібних обговорень, процесів прийняття рішень тощо, позбавили їх легітимності і звели ці процеси до формальних дій. Таким чином, етика науковця набуває подвійних стандартів. А запротокольовані правила моральної поведінки і діяльності науковця залишаються без уваги. Крім того, не варто забувати що неможна перенос демократичних та ліберальних правил на процес набуття істини зводити до звичайної редукції, використовувати їх у спрощеному розумінні. Оскільки, науковою істиною не може бути ні поступка, ні симпатії більшості. Наукова істина має виводитись лише на підставі висновків з отриманих результатів наукових досліджень чи/або експериментів. Рішення більшості тут припустимо лише щодо інтерпретації результатів чи висновків, і ця більшість має відповідати моральній вимозі щодо професійності та компетентності у відповідній галузі.

Важливого значення в професійній етиці науковця набуває рівень колективної свідомості і індивідуальне усвідомлення важливості дотримуватися певних моральних вимог у своїй діяльності. Разом з тим, відсутність покарання винних, що набуло неймовірних масштабів у сучасній українській державі підірвало довіру у справедливість. І підштовхнуло ряд науковців, триматися осторонь несправедливих діянь та не намагатися їх виправити. Для підвищення довіри запропоновано максимальну відкритість та прозорість діяльності науковця, максимально можливе обговорення висунутих ідей на інтернет-форумах, телебаченні, в науковій та науково-популярній літературі. Водночас – це сприяє виявленню і виправленню помилок.

В розробках комунікативної стратегії МОН України зазначено рівень довіри до міністерства освіти – 33,3 %, а до системи освіти – 53,1 % [2, с. 12]. Трактуючи його

як достатньо високий, що мало б неодмінно позначатися на його легітимності, наряду з низьким рівнем поінформованості, МОН вважає основною причиною відсутності зацікавленості більшості громадян освітньою реформою. Таким чином, як самі працівники освіти (в тому числі і діячі науки), так і їхня діяльність залишаються поза увагою більшості. Як наслідок – падіння рівня відповідальності науковців за етику поведінки та результати діяльності.

Отже, оскільки «Рівень розвитку науки і техніки є визначальним чинником прогресу суспільства, підвищення добробуту громадян, їх духовного і інтелектуального зростання» [5, с. 1] що зазначено в законодавстві України; легітимізація професійної етики науковця, як суб'єкта наукової діяльності через довіру позначається на ступені добробуту громадян і визначає рівень прогресу, розвитку і становлення суспільства в цілому. Тому, популяризація позитивного іміджу науковця, підвищення рівня легітимності його професійної етики повинно стояти в ряду пріоритетних завдань сучасної Української Держави. Тим більше що під час війни, коли Держава потребує зміцнення та підтримки, а наслідки недовіри вимірюються людськими життями, опора як ніколи, має робитись на виважені і вивірені результати наукових досліджень що мають високий ступень легітимності у суспільстві.

Список використаних джерел:

1. Етичний кодекс ученого України. Бюлетень ВАК України, № 11, 2011. – 4 с. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://ierop.org.ua/uk/rules/codex.html>
2. Комунікаційна стратегія МОН 2017–2020. Рішення колегії МОН 2017, № 4/1–15. – 150 с.
3. Лозова В. І. Етика науковця / В.І. Лозова // Педагогіка та психологія. – 2011. – Вип. 40 (2). С. 47–51.
4. Мовчан В. С. Етика. Навч. посібник. – К.: Знання, 2007. – 483 с.
5. Про науку і науково-технічну діяльність. ЗУ ВВР, 2016, № 3, ст. 25. – 5 с. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/848-19>
6. Реформа науки в Україні: «дворовий футбол чи гра за гамбургським рахунком». Український інститут майбутнього, 2017 р. [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://uifuture.org/uk/post/reforma-nauki-v-ukraini_281

Кобзєва І.О.

докторант,

Харківський національний педагогічний університет

імені Г.С. Сковороди

ІСТОРИКО-ФІЛОСОФСЬКИЙ АСПЕКТ ЗАРОДЖЕННЯ ВСЕБІЧНОГО І ГАРМОНІЙНОГО РОЗВИТКУ ЛЮДИНИ

Всебічний і гармонійний розвиток особистості кожної людини це умова стабільного розвитку країни. В різних сучасних умовах всебічно гармонійно розвинена людина завжди цінується в цивілізованому суспільстві та має попит в житті. Характерні зміни які відбуваються у будь-яких системах, явищах вимагають від людини якостей, що дозволяють до будь-яких змін підходити більш результативно. Для того, щоб вижити в ситуації постійних змін, щоб відповідно на них реагувати, людина постійно повинна інтенсифікувати свої ресурси.